

УДК 811.163.2'282.4:016

ДОСЛІДЖЕННЯ БОЛГАРСЬКОГО МОВНОГО ОСТРОВА В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ ХХ – ХХІ СТ.

МАЛАШ О. В.

кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник
Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
darmodej@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5726-5646>

Статтю присвячено проблематиці мови та культури болгарської діаспори в Україні, зокрема досягненням українських мовознавців у царині дослідження болгарських говірок Одеської, Запорізької, Миколаївської та Кропивницької областей. Увагу автора зосереджено на публікаціях, безпосередньо чи опосередковано пов'язаних із болгарським мовним островом, у фахових лінгвістичних виданнях кінця ХХ – першого десятиріччя ХХІ ст. Виокремлено основні проблеми, найбільш актуальні для української болгаристики в досліджуваний період, та здійснено стислий огляд матеріалів, присвячених лексичним, граматичним, етимологічним, соціолінгвальним, етномовним, науково-методичним та іншим аспектам функціонування болгарської острівної мови в Україні.

Дослідження спрямоване на формування цілісного уявлення щодо розвитку мовознавства в галузі мов національних меншин України.

Ключові слова: національні меншини України, болгарська мова, мовний острів, болгарські говірки України, періодичні видання, сучасна українська болгаристика.

STUDYING THE BULGARIAN LANGUAGE ISLAND IN UKRAINIAN PERIODICAL PUBLICATIONS OF THE XX – XXI CENTURIES

MALASH Oleksandra Vasylivna
PhD in Philology, junior researcher
O. O. Potebnia Institute of Linguistics,
National Academy of Sciences of Ukraine
darmodej@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5726-5646>

Introduction. The paper focuses on the study of the language and culture of Bulgarian expatriate community in Ukraine based on the achievements of the Ukrainian linguists in collecting the Bulgarian idioms in Odesa, Zaporizhya, Mykolaiv and Kropyvnytsky regions. The author pays attention to the linguistic publications from the end of the XX to the first decade of the XXI century related closely or proximately to the Bulgarian language island in Ukraine.

Purpose. The paper aims at revealing and describing the lingual situation with Bulgarian language island based on the Ukrainian periodical publications of the XX – beginning of the XXI century.

Methods. The study of the Bulgarian language island in Ukrainian periodical publications of the XX-XXI centuries is based on the descriptive method, the method of sociolinguistic analysis as well as empirical method.

Results. Studying the status of the Bulgarian expatriate community in the contemporary Ukrainian linguistics the author has come to the following statements: the completely topical repertoire of the articles published at the end of the XX – the first decade of the XXI century and related to the Bulgarian dialects in Ukraine could be divided into six groups. They are: origin, evolution, and grammatical peculiarities of the Bulgarian migrants' dialects; vocabulary and phraseology of the Bulgarian idiom in Ukraine; lingual interactions of the Ukrainian Bulgarians with other ethnic groups; linguocultural and ethnolinguistic issues of the Bulgarian language

island; teaching Bulgarian language at school in Ukraine; history and current status of the Bulgarian philology in Ukraine. The most important names of the researchers who contributed to the study of the Bulgarian idioms' functioning in the Ukrainian journals have been introduced in the paper.

Conclusion. The paper emphasizes very important scholars' achievements in onomatology analyzing the vocabulary of the Bulgarian rituals, interlanguage correspondence, semantic accommodation of loan units, and studying the archaic language features preserved in the Bulgarian dialects in Ukraine.

Key words: national minorities, Bulgarian language, language island, Bulgarian dialects, periodic publications, contemporary Ukrainian Bulgarian philology.

Формулювання проблеми та обґрунтування актуальності її розв'язання. Збереження мовного розмаїття належить до ключових проблем міжнаціональної політики в поліетнічному просторі. Відповідно до Закону України про національні меншини етнічним спільнотам, які проживають на території нашої держави, гарантовано підтримку та розвиток мовної і культурної ідентичності. Різносторонні дослідження, об'єктом яких є неукраїнські лінгвокультурні континууми, мають важливе значення для пропагування європейських гуманітарних цінностей.

Відомо, що на території України є регіони, де компактно проживають болгары, нащадки переселенців XVIII – другої половини XIX ст. Це, зокрема, Одеська й Запорізька області та АР Крим. Болгарський етнос, за даними останнього перепису населення (2001 р.), становить близько 0,4% від усього етнічного складу нашої країни. Наявність на півдні України цілої низки сіл і селищ, мешканці яких спілкуються болгарською мовою та визначають себе як етнічні болгары, дає підстави говорити про т. зв. “мовний острів” (термін німецького лінгвіста В. Куна) – саме таке визначення для болгарської діаспори в Україні використовував І. А. Стоянов. Крім того, тривалий час існувала традиція називати болгарськомовне українське примор'я Болгарщиною.

Масові переселення болгар за часів османського завоювання Болгарії розпочалися в XIX ст., коли Російська імперія, до складу якої на той час входили Бессарабія й Таврія, запропонувала прихисток, звільнення від сплати податків та від військової служби в обмін на освоєння неродючих ґрунтів приморського степу.

Болгарська мова мала в місцях компактного проживання болгар статус офіційної. Переломним для болгарського населення Бессарабії й Таврії став 1871 р., коли було ухвалено закон про зміну статусу іноземних колоністів. Цей закон, зокрема, вимагав переходу освітніх закладів етнічних меншин на російську мову викладання та мав призвести до радикального зросійщення.

Перша половина XX ст. відзначалася відносною лояльністю до болгарської мови, культури в УСРР. Так, проголошена в 1923 р. політика “коренізації” сприяла зростанню кількості шкіл із болгарською мовою навчання, розвитку болгарськомовної періодики, художньої літератури, театру, було навіть створено т. зв. “національні райони” компактного проживання переселенців. У 1927 р. постановою Всеукраїнського Центрального виконкому та Ради народних комісарів “Про забезпечення рівності мовних прав та сприяння розвитку української культури” було визначено мовні питання, зокрема, й для нащадків болгар-переселенців – уперше за сто років болгары здобули право викладати в навчальних закладах та вести документацію своєю рідною мовою (Митков, 2012, с. 43). Проте після утворення СРСР радянська влада швидко взяла курс на мовну та культурну асиміляцію народів, які проживали на території держави. У 1937 р. розпочалася кампанія проти видавничої продукції болгарською мовою. Водночас проводилися й репресії щодо місцевої інтелігенції, обвинувачення в антирадянській діяльності, що закономірно призвело до стагнації болгарської мови та культури в УРСР (Павленко, 2003).

Зі здобуттям Україною незалежності національні меншини, які проживали на її території, поновили можливість вільно та плідно користуватися рідною мовою, вивчати її в школах. Болгарський ідіом усе частіше ставав предметом новітніх наукових досліджень С. І. Георгієвої, Е. П. Стоянової, І. А. Стоянова, З. Барболової, В. О. Колесник, В. Пейчева та інших учених.

Надзвичайно важливу роль у сталій підтримці європейської мовної політики відігравали та відіграють періодичні видання. Адже матеріали, опубліковані в них, відображають актуальний стан болгарської діаспори в соціальному, лінгвальному, культурно-мистецькому та інших планах. Публікації дозволяють відстежувати й рівень опрацювання питань, безпосередньо пов'язаних із болгарськими переселенцями України.

Крім того, періодичні видання, які друкуються та розповсюджуються в Україні мовами національних меншин, сприяють формуванню етнічної тожсамості, посилюють ментальний зв'язок із метрополією та водночас допомагають читачам почуватися гідними, повноправними громадянами України. Одне з найперших періодичних видань, що виходили друком на українських землях – газета “Българска мисъл”, заснована в 1907 р. в Одесі. Редактором її став Іван Тодоров (Малев) – етнічний болгарин із с. Нова Іванівка Одеської області. Газета висвітлювала актуальні на той момент політичні питання, серед яких – і болгарське питання в Російській імперії (Стоянов, Стоянова, Дадіверін, 2002, с. 205 – 206).

Болгарська мова в регіональній періодиці виконує важливу об'єднавчу функцію. Представники старшого покоління, наприклад, сприймали одеську газету “Роден край” (перше число вийшло друком у 1989 р.) як можливість заочної інформаційно-культурної комунікації українських болгар-переселенців із Болгарією та інших регіонами України, де проживають одноплемінники. На уроках болгарської мови у школах із компактним розташуванням національних меншин матеріали газети “Роден край” часто стають підмогою при розробленні святкових сценаріїв, підготовці доповідей. Кожен номер газети містить зображення провідників болгарської нації – родоначальників сучасної слов'янської писемності святих Костянтина-Кирила та Мефодія, а також Паїсія Хілендарського, автора “Історії слов'яноболгарської” 1762 р., у якій лунає заклик до співвітчизників – знати свій рід та мову, не соромитися називати себе болгарами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розуміючи беззаперечну цінність для національних меншин України матеріалів політичного та правничого спрямування, опублікованих у періодичних виданнях, ми, однак, зосередимо в цій статті увагу на тих публікаціях, у яких болгарська етнічна спільнота розглядається в контексті мовно-культурної багатоманітності нашої країни. Термін “українське” позначає періодичне видання, яке виходило та / або виходить друком на території сучасної України. Це, зокрема, “Праці Одеського державного університету імені І. І. Мечникова” (серія філологічних наук), “Наукові записки Одеського державного педагогічного інституту”, журнал “Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства” та ін. Мовному питанню болгар України повністю присвячено тематику збірників “Одеська болгаристика”, “Българските говори в Украйна”. Досить рідко, проте на незмінно високому науковому рівні статті, присвячені болгарському мовному острову, виходять друком у журналі “Мовознавство” НАН України, у щорічнику “Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур”, у педагогічному часописі “Наша школа” тощо.

Варто зазначити, однак, що дотепер в українській болгаристиці окремої уваги питанню контенту періодичних видань не приділялося. Розпорошеність бібліографічних списків, у яких містився опис публікацій на мовознавчу тематику, відсутність узагальнювальних праць про періодику філологічного спрямування, яка б висвітлювала мовно-культурні питання болгарської діаспори в Україні, призводять до гальмування пошуку наукових розвідок на обрану тему. Унаслідок цього великий масив мово- й культурознавчих досягнень губиться серед інших наукових текстів. Реферування джерел, присвячених різномірним аспектам болгарської мови в Україні, дозволить заощадити час та зусилля дослідників, чия діяльність безпосередньо чи опосередковано торкається проблематики болгарської етноспільноти в нашій країні. Саме тому **об'єктом нашого дослідження** стали публікації довкола болгарського мовного острова, автори яких розглядають мову болгар-переселенців як власне лінгвістичний, культурний, історичний та суспільний феномен.

Предмет нашого дослідження – специфіка висвітлення болгаристичної проблематики в періодичних виданнях України протягом XX – XXI століть, для чого в основу статті покладено **описовий метод**.

Метою дослідження є простеження наукових зацікавлень у болгаристичних студіях кінця XX – XXI століть, виділення основних проблемно-тематичних блоків у публікаціях, ознайомлення читачів з іменами науковців, у працях яких висвітлено важливі питання функціонування болгарського мовного острова в Україні. У зв'язку із цим наше **завдання** – проаналізувати досягнення українських дослідників-болгаристів у різних мовознавчих галузях, принагідно відобразивши багатоаспектність проблеми болгарської діаспори в іншомовному оточенні.

Огляд і тематичний аналіз **матеріалів**, опублікованих у фахових українських виданнях – “Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур”, “Одеська болгаристика”, “Слов'янський збірник”, “Наша школа” та ін. дозволив нам окреслити шість основних напрямів досліджень, присвячених нащадкам болгар-переселенців, які проживають у Південній та Центральній Україні.

Виклад основного матеріалу. 1. Походження, еволюція та граматичні характеристики болгарських переселенських говірок. Цей напрям активно розробляє **С. І. Георгієва** в дослідженнях болгарської говірки с. Зоря Саратського району Одеської області (Георгієва, 2002, Георгієва, 2013а, Георгієва, 2013б). Дослідницю цікавить насамперед дотримання мовної норми в живомовному середовищі (у межах власне зорянської говірки) (Георгієва, 2000).

В. О. Колесник пропонує різні варіанти класифікації болгарських переселенських говірок в Україні – з погляду походження, відповідно до рефлексів “ятя” (голосного, що в староболгарських письмових текстах позначався літерою **ѣ**), а також за формою постпозитивного артикля (члена) в іменниках чоловічого роду (Колесник, 2013). Крім того, дослідниця присвячує одну з праць морфологічним, лексичним та фонетичним особливостям говірки в с. Городне (історична назва – Чийшия) Болградського району Одеської області, доводячи на підставі низки граматичних рис її зв'язок із південно-східними говірками метрополії (Колесник, 2018а).

Як відомо, сучасній болгарській мові та її діалектам притаманний постпозитивний артикль – так звана “членна морфема”, за допомогою якої іменні та гібридні частини мови здобувають категорію означеності. Тож означеність / неозначеність іменників, (діє)прикметників, займенників прикметникової форми матеріалізується в наявності / відсутності членної морфеми. Але В. О. Колесник, досліджуючи говірки Одеської області в с. Рівне, Ярове, Зоря, Городне, Оріхівка, виявляє нетипове для теперішньої (не лише літературної) болгарської мови архаїчно-фольклорне вираження категорії неозначеності через лексему *един* “один, якийсь”, значення якої відповідає неозначеним артиклям у неслов'янських мовах, пор. нім. *ein*, італ. *un* тощо. Слово *един* у ролі неозначеного артикля, на думку вченої, створює ефект несподіваної появи в тексті нового предмета чи нової особи, скеровує до них увагу аудиторії (Колесник, 2005).

Граматичні особливості мовлення с. Городне, а також Бановки, Владичені, Калчева та Кам'янки на Одещині досліджувала **С. Д. Топалова**. Її розвідку присвячено означено-й неозначено-кількісним, а також порядковим числівникам у болгарських говірках Болградського й Ізмаїльського районів, фонетико-словотвірним трансформаціям найменувань чисел під впливом східнослов'янського мовного оточення (Топалова, 2002). Також дослідниця торкається цікавого питання західноболгарських рис у східноболгарській за походженням говірці с. Чийшия (Городне) – затвердіння приголосних у тих позиціях, де у східноболгарських діалектах і в літературній мові вони лишаються м'якими (Топалова, 2000). Проблеми модифікацій числівника в болгарсько-східнослов'янській суржиковій мові, порівняно з літературною болгарською, торкається й **О. С. Парфенова** (Парфенова, 2008).

Цікаве та ґрунтовне дослідження пропонує **Е. П. Стоянова**. Науковиця класифікує різновиди

болгарського ідіому в Україні – урбанолекти (говірки в районних центрах), регіолекти (бессарабське й таврійське койне) та соціолект болгарської місцевої інтелігенції. Авторка статті спиняється як на лексичних, так і на граматичних особливостях болгарських говірок України, пояснює іншомовні впливи, порівнює писемну мову (тексти болгарських ЗМІ в Україні) з усною (магнітофонний запис) та оцінює мовну політику болгарськомовних видань, як “Роден край” і “Україна: българско обозрение” (Стоянова, 2003).

2. Словниковий склад і фразеологія болгарських говірок України. До цього кола питань належать і семантична специфіка болгарської лексики поза межами метрополії на сучасному етапі, й історія появи й формування болгарських і запозичених номенів у мові українських болгар.

Досліджуючи лексичні розбіжності в говірках болгарської діаспори на півдні України, **В. О. Колесник** акцентує на опозиції слов’янське – неслов’янське в кожній окремо взятій говірці. Серед розпізнавальних рис для різних переселенських болгарських діалектів – найменування сільськогосподарських культур (Колесник, 1998).

Дослідниця докладно спиняється не лише на лексиці говірок Одещини, а й на мовних особливостях найдавнішого болгарського поселення в Україні – с. Вільшанка на Кропивниччині. Цікавою в цій статті є розглянута **В. О. Колесник** еволюція семантики слів, які мають грецьке походження й активно функціонують у вільшанському варіанті болгарської мови: *кумат* “рулон, шматок тканини” (пор. літ. *комат* “кусьєнь хліба”), *тиган* “зряддя для молотьби” (пор. літ. *тигана* “сковорода”) та ін. (Колесник, 2000).

Цікавим із погляду лексикології є дослідження **В. О. Колесник** про одну з тематичних груп лексики Українських Карпат. У центрі уваги перебувають карпатсько-південнослов’янські лексичні паралелі. Дослідниця виявила кілька сотень запозичень із мов карпатського ареалу (так звані карпатизми) та з мов, що належать до Балканського мовного союзу (балканізми), які зафіксовані в болгарських переселенських говірках України. Вона демонструє спільність джерела походження для таких слів, як укр. *багаття* та болг. *погача* “різновид прісного хліба”, укр. діал. *жеб* та болг. діал. *джеб* (літ. *джоб*) “кишеня”, укр. діал. *копил* та болг. *копеле* “позашлюбна дитина” тощо (Колесник, 2018б).

Болгарський ономастичний фонд за межами Болгарії – об’єкт дослідження **З. Барболової**. До кола фахових інтересів **З. Барболової** входять антропоніми, зокрема, особові імена, прізвища, по батькові, родові назви, прізвиська, а також топоніми, мікротопоніми, хрононіми та космоніми в болгарському селі Тернівка Миколаївської області (Барболова, 2002). Детально розглянуто й топонімію одночасно кількох болгарських мовних островів – в Одеській, Миколаївській і Кропивницькій областях, причому **А. В. Шабашов**, автор розвідки, продемонстрував поглиблені знання не лише в галузі історії й етнології, де він є фахівцем, а й відзначився як мовознавець (Шабашов, 1999).

Питанням фразеології присвятив свою працю **І. А. Стоянов**. Його зацікавили сталі вислови, що функціонують у народнописенній творчості українських болгар. Дослідник уважав, що найбільш вартій уваги в цьому плані фразеологізм *лицом нея* “лицом (вродою) співати”, вжитий щодо вродливої дівчини. Учений розглянув кілька можливих версій походження цього словосполучення та дослідив її граматичні характеристики (Стоянов, 2000).

3. Мовні контакти українських болгар із представниками інших етносів. Належну увагу варто приділити й дослідженням, безпосереднім об’єктом яких не є болгарський мовний острів, проте матеріали переселенських говірок використано при аналізі словникового складу мов інших етносів, які контактували або контактують із болгарськими переселенцями в обраному регіоні. Так, **Л. Ф. Баранник** присвячує свої статті російським говіркам Одещини, проте докладно спиняється у своєму дослідженні на випадках лексичних запозичень із болгарської мови. Науковиця розглядає особливості семантичної адаптації болгаризмів та доходить висновку про звуження значення запозичених слів при засвоєнні їх носіями російської мови.

(Баранник, 1996, Баранник, 1998, Баранник, 2003). В одній зі статей лінгвістка розповідає непересічну історію семантичного поплутування двох назв споріднених городніх культур – баклажана та помідора (Баранник, 2000). До теми нерозрізнення цих двох овочів під впливом болгарської мови звертається й *Н. Л. Швецова*, досліджуючи прізвиська в російських селах Одещини (Швецова, 2007).

Л. П. Зеленко, аналізуючи вже українські говірки Півдня України, підкреслює роль болгарського ідіому у формуванні українського мікротопонімікону Одещини. Розглянувши ороніми, утворені від власних імен, авторка констатує, поряд із суцільно болгарським пропріальним компонентом, обмежене вживання болгарських географічних термінів, унаслідок чого утворюються гібридні найменування (Зеленко, 1998, Зеленко, 1999). У статті, присвяченій українським говіркам Одещини, *А. Колесников* наводить низку лексем із різних галузей (екології, побуту, сільського господарства), запозичених із болгарської мови (Колесников, 2018).

4. Лінгвокультурологічні та етнолінгвістичні питання болгарського мовного острова.

XXI століття стало епохою взаємодії гуманітарних наук, унаслідок чого виникли якісно нові дисципліни, які розширюють спектр можливостей для одночасного, комбінованого дослідження мови та культури болгар-переселенців. Підтвердженням такої плідної взаємодії можна, зокрема, вважати статтю *Е. П. Стоянової* в журналі “Мовознавство”, де дослідниця комплексно аналізує тексти весільних пісень, відкриваючи стерті міфологічні сюжети (Стоянова, 2008). Значно більше тяжіють до етнології й фольклористики, ніж до лінгвістики, проте насичені цінним ілюстративним матеріалом дослідження *О. Б. Червенко*. Науковиця детально вивчає етнокультурні одиниці в болгарських лазарських піснях, які збрала на своїй батьківщині – у Приазов’ї – та фахово висвітлює семантику рослинних символів у них (Червенко, 2012).

Н. М. Гончар надає чималий реєстр лексики, пов’язаної з традиційним болгарським весіллям, незначною мірою трансформованим під впливом українського й російського етномовного оточення болгар Бессарабії. Зі статті ми дізнаємося про низку циклів, із яких складається весільний обряд, про те, що являє собою посаг молодої, та про спеціалізацію куховарок, які готували весільний бенкет (Гончар, 2014б). Так само інформацією про ритуали, пов’язані з підготовкою до пологів, самими пологами та післяпологовим періодом, наповнена стаття “Лексика родильної обрядовості у болгарських діалектах Півдня України” (Гончар, 2014в).

С. І. Георгієва наголошує на важливості дослідження лексики, яка стосується церковного й народного календаря болгар-переселенців. У її статті з цієї тематики представлено найпоширеніші хрононіми, якими послуговуються болгари Півдня України та які можуть, на думку дослідниці, стати багатим матеріалом для майбутніх етнолінгвістичних студій (Георгієва, 2017).

5. Викладання болгарської мови в освітніх закладах України. Одним із ключових чинників успішного функціонування мови поза межами метрополії є її викладання в загальноосвітніх школах, що на законодавчому рівні регулюється ст. 6 Закону України про національні меншини та ст. 3 Декларації прав національностей України. Публікації педагогічного спрямування сприяють розумінню загальної картини дотримання принципів мовної політики в царині освіти та водночас забезпечують об’єктивну оцінку рівня лінгвістичної компетентності етносів України.

Н. М. Гончар ретельно вивчає твори учнів двох середніх навчальних закладів, написані літературною болгарською мовою, й простежує вплив російськомовного оточення на мовну компетентність болгарської учнівської молоді (Гончар, 2017).

У журналі “Наша школа” *К. Х. Стойкова* порушує питання про викладання рідної болгарської мови етнічним болгарам – учням молодших класів. Дослідниця розповідає про позитивний досвід Болгарської гімназії, де вдалося вирішити проблему різнорівневої мовної підготовки школярів (Стойкова, 1999).

6. Історія та сучасний стан болгаристики в Україні. В одеському часописі “Мова” С. І. Георгієва розповідає важливі факти, пов’язані з історією вивчення болгарського мовного острова, починаючи з 1830 р., коли Є. Копітар наголошував на тому, що мову бессарабських болгар потрібно почати досліджувати терміново, доки вона не зникла, – й закінчуючи виданням збірника “Одеська болгаристика” наприкінці ХХ – у першому десятиріччі ХХІ ст. Науковиця повідомляє, зокрема, й про стан роботи над “Етнолінгвістичним словником болгар Півдня України”, до якого, імовірно, буде залучено й матеріали публікацій самої С. І. Георгієвої. Ідеєю досліджень одеської мовознавиці є розуміння говірки як самодостатньої системи, “яка функціонує на обмеженій території як форма спілкування окремого визначеного соціуму” (Георгієва, 2012).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Проблемно-тематичний спектр фахових періодичних видань, що виходили друком в Україні в кінці ХХ – на початку ХХІ ст., об’єднує в царині болгаристики шість основних груп питань: синхронні та діахронні дослідження граматики болгарських говірок в Україні; лексика й фразеологія болгарського мовного острова; мовні контакти між болгарською та іншими етноспільнотами в Україні; лінгвокультурна й етнолінгвістична картина світу болгар-переселенців; викладання болгарської мови в Україні як мовознавча проблема; традиції та сучасний стан вивчення болгарського мовного анклаву. Важливим досягненням лінгвістів у цій галузі стали публікації, присвячені ономастиці, обрядовій лексиці, міжмовним ономасіологічним паралелям, семантичній адаптації запозичень, а також збереженням у болгарських говірках України архаїчним рисам. Аналізуючи коло зацікавлень, яке демонструють автори статей, ми відзначили прагнення багатьох дослідників комплексно осягнути тему. Так, В. О. Колесник однаково ґрунтовно вивчає як словниковий склад болгарського ідіому в Україні, так і етимологію балканізмів – лексем, що належать до т. зв. балканського мовного союзу. Е. П. Стоянова, з одного боку, докладно аналізує граматику болгарських говірок, а з іншого – виявляє себе як ерудована етнолінгвістка. Всебічного підходу до проблем болгарського мовного острова прагне й С. І. Георгієва, чій статті присвячено й лінгвокультурному аспектові обрядової діяльності болгар-переселенців, і структурі болгарських говірок. Н. М. Гончар зацікавлена й у висвітленні семантики болгарської ритуальної лексики, й в удосконаленні методики викладання болгарської мови в освітніх закладах учням, які мають болгарське походження.

Дослідження є першою сходинкою до вивчення такої складної й багатогранної проблеми, як українська сучасна школа болгаристики в царині мови діаспори. У перспективі ми плануємо окремо розглянути особливості київської, одеської, запорізької та інших регіональних мовознавчих традицій у галузі освоєння мовно-культурної проблематики, пов’язаної з болгарями, що проживають в Україні, та аналізувати стан розроблення кожної з наведених у цій статті проблем у сучасній фаховій українській періодиці.

ЛІТЕРАТУРА

- Баранник, Л. Ф. (1996). К вопросу о болгарско-русских междиалектных контактах. *Матеріали міжвузівської наукової Кирило-Мефодіївської конференції*, 3-4.
- Баранник, Л. Ф. (1998). К проблеме русско-украинско-болгарского междиалектного взаимодействия (на материале лексики русских островных говоров Одесщины). *Слов’янський збірник*, 5, 13-20.
- Баранник, Л. Ф. (2000). Некоторые особенности лексической системы русских островных говоров в разноязычном окружении. *Слов’янський збірник*, 7, 100-107.
- Баранник, Л. Ф. (2003). Семантическая адаптация заимствованных слов в русских островных говорах юга Украины. *Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства*, 8, 14-20.
- Барболова З. (2002). Ономастичната система на българите в николаевската Терновка. *Слов’янський збірник*, 9, 215-222.

- Георгиева С. И. (2000). Социолінгвістическа дескрипція ідиолекта села Заря Одеської області. *Слов'янський збірник*, 7, 288-292.
- Георгиева, С. И. (2002). Особенности морфологической системы болгарского говора села Заря, Одесской области. *Слов'янський збірник*, 9, 231-234.
- Георгиева, С. И. (2013). Българският преселнически говор от смесен тип: диагностиращи диалектни маркери. *II Міжнародний науково-методичний семінар з болгарської мови, літератури, культури та історії*, 20-22. Бердянськ.
- Георгиева, С. И. (2013б). Фонетичните особености на зарянския говор. *Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали*, 13, 248-256.
- Георгиева, С. (2017). Календарната обредно-празнична лексика на бесарабския българин: формална структура и генезис на хрононимите. *Слов'янський збірник*, 21, 252-262.
- Георгиева, С. И. (2012). Етапи дослідження болгарських переселенських говірок в Україні: динаміка в часі та сучасний стан. *Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства*, 20, 75-79.
- Георгиева, С. И. (2013). Континуум метрополії як база формування болгарських переселенських говірок. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: збірник наукових праць Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка*, 21, 27-43.
- Гончар, Н. М. (2014а). Інтерференція у письмовому мовленні бессарабських болгар (на матеріалі учнівських письмових текстів болгарською літературною мовою). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Філологія*, 1107 (70), 37-41.
- Гончар, Н. М. (2014б). Лексика весільного обряду у болгарських говірках українського Подунав'я. *Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства*, 20, 139-144.
- Гончар, Н. М. (2014в). Лексика родильної обрядовості у болгарських діалектах Півдня України. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка: збірник наукових праць. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 126, 535-540.
- Гончар, Н. М. (2017). Аспекти вивчення білінгвізму в болгаромовному континуумі Подунав'я. *Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства*, 64 (1), 103-106.
- Зеленко, Л. П. (1998). Болгарсько-східнослов'янська мовна інтерференція в топонімії Східної Одещини. *Слов'янський збірник*, 5, 53-56.
- Зеленко, Л. П. (1999). Внесок болгарського етносу у формуванні топонімії Східної Одещини. *Наша школа*, 2-3, 149-151.
- Киссе, А. И. (2006). *Возрождение болгар Украины*. Одесса: Optimum.
- Колесник, В. А. (1998). Субетническая знаковость говорів болгарской диаспоры юга Украины. *Слов'янський збірник*, 5, 66-69.
- Колесник В. А. (2000). Грецизми в болгарском говоре п. Ольшанка Кировоградской области. *Слов'янський збірник*, 7, 93-99.
- Колесник, В. А. (2006). Към въпроса за произхода на Кулевчанския говор (Украйна). *Слов'янський збірник*, 21, 42-50.
- Колесник, В. О. (2014). До питання про запозичення з турецької мови в болгарських переселенських говірках Півдня України. *Одеська болгаристика: науковий щорічник*, 11/12, 4-12.
- Колесник, В. О. (2005). Граматичний статус лексеми един в болгарській мові та болгарських переселенських говірках. *Лінгвістика. Збірник наукових праць Луганського національного педагогічного університету*, 1(4), 66-74.
- Колесник, В. О. (2005 – 2006). Словник лексичних балканізмів, зафіксованих у болгарських переселенських говірках. *Одеська болгаристика*, 3-4, 103-133.
- Колесник, В. О. (2013). До питання про традиційну класифікацію болгарських говірок в Україні. *Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали*, 13, 401-420.

- Колесник, В. О. (2018а). До питання про генезу чийшийських говірок. *Слов'янський збірник*, 22, 7-18.
- Колесник, В. О. (2018б). До питання про карпато-балканські сходження: назви одягу. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія "Філологічні науки"*, 38, 7-14.
- Колесников, А. (2018). Из спостережень над запозиченнями в українських південно-бессарабських говірках. *Лінгвістичні студії. Міжнародний збірник наукових праць*, 36, 116-120.
- Митков, В. (2012). *Болгары в Таврии: 150 лет истории*. Запорожье: Интер-М.
- Павленко, В. В. (2003). *Болгары в Украине. Энциклопедия истории Украины*. Взято з http://www.history.org.ua/?termin=Bolhary_Ukraini
- Парфенова, О. С. (1998). Способы выражения темпоральных и локальных значений в смешанной речи (на материале болгарской речи Украины). *Слов'янський збірник*, 5, 91-97.
- Стойкова, К. Х. (1999). Проблемы и постижения в обучении по болгарски език в Болградски район, Одесска област. *Наша школа*, 2-3, 230-232.
- Стоянов, И. А. (2000). За едно устойчиво съчетание в езика на българските народни песни. *Слов'янський збірник*, 7, 60-63.
- Стоянов, И. А., Стоянова, Е. П., Дадіверін, І. Г. (2002). *Мова болгар України в її усній та писемній формі*. Одеса: Оптимум.
- Стоянова, Е. П. (2003). Соціофункціональна стратифікація болгарського ідіому в Україні. *Мовознавство*, 2-3, 119-126.
- Стоянова, Е. П. (2005). Київ – купіль болгарської славістики. *Київська старовина: Науковий історико-філологічний журнал*, 3, 58-68.
- Стоянова, Е. П. (2008). Сонячне весілля (до питання вітальності болгарського острівного ідіому в Україні). *Мовознавство*, 2-3, 247-260.
- Топалова, С. Д. (2000). За една "западна" особеност в чийшийските говори в Бесарабия. *Слов'янський збірник*, 7, 113-118.
- Топалова, С. Д. (2002). Числівник у чийшийських болгарських говірках України. *Слов'янський збірник*, 9, 223-230.
- Шабашов, А. В. (1999). Ойконимия болгарских пунктов юга Украины. Одесская, Кировоградская, Николаевская области. *Българска Бесарабия*, 1, 58-132.
- Швецова, Н. Л. (2007). Отражение межъязыкового и междиалектного взаимодействия в прозвищах жителей русских сёл Одесской области. *Мова і культура*, 6 (94), 188-192.
- Червенко, О. Б. (2012). Рослинна символіка в болгарських лазарських піснях Північного Приазов'я. *Матеріали до української етнології: щорічник: збірник наукових праць*, 11 (14), 135-140.

REFERENCES

- Barannik, L. F. (1996). K voprosu o bolgarsko-russkikh mezhdialektnykh kontaktakh. Materialy mizhvuzivs'koi naukovoі Kyrylo-Mefodiivs'koi konferentsii, 3-4. Odesa: no publ.
- Barannik, L. F. (1998). K probleme russko-ukrainsko-bolgarskogo mezhdialektnogo vzaimodejstviia (na materiale leksiki russkikh ostrovnykh govorov Odesschiny). *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 5, 13-20.
- Barannik, L. F. (2000). Nekotorye osobennosti leksicheskoi sistemy russkikh ostrovnykh govorov v raznoiazychnom okruzhenii. *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 7, 100-107.
- Barannik, L. F. (2003). Semanticheskaia adaptatsiia zaimstvovannykh slov v russkikh ostrovnykh govorakh iuga Ukrainy. *Mova: naukovо-teoretychnyj chasopys z movoznavstva*, 8, 14-20.
- Barbolova, Z. (2002). Onomastichnata sistema na bulgarite v nikolaevskata Ternovka. *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 9, 215-222.
- Chervenko, O. B. (2012). Roslynna symbolika v bolhars'kykh lazars'kykh pisniakh Pivnichnoho Pryazov'ia. Materialy do ukrains'koi etnolohii: schorichnyk: zbirnyk naukovykh prats', 11 (14), 135-140.

- Georgieva, S. I. (2000). Sotsiolingvističeskaia deskriptsiia idiolekta sela Zaria Odesskoj oblasti. *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 7, 288-292.
- Georgieva, S. I. (2002). Osobnosti morfologičeskoj sistemy bolgarskogo govora sela Zaria, Odesskoj oblasti. *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 9, 231-234.
- Georgieva, S. I. (2013a). Bulgarskiiat preselnicheski govor ot smesen tip: diagnostirashti dialektni markeri. II Mizhnarodnyj nauko-vedyčnyj seminar z bolhars'koi movy, literatury, kul'tury ta istorii, 20-22. Berdians'k.
- Georgieva, S. I. (2013b). Fonetičnite osobnosti na zarianskii govor. *Bulgarite v Severnoto Prichernomorie. Izsledvanya i materialy*, 13, 248-256.
- Georgieva, S. (2017). Kalendarnata obredno-praznična leksika na besarabskii bulgarin: formalna struktura i genezis na khrononimite. *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 21, 252-262.
- Heorhiieva, S. I. (2012). Etapy doslidzhennia bolhars'kykh pereselens'kykh hovirok v Ukraini: dinamika v chasi ta suchasnyj stan. *Mova: nauko-vedyčnyj časopys z movoznavstva*, 20, 75-79.
- Heorhiieva, S. I. (2013). Kontynuum metropolii iak baza formuvannia bolhars'kykh pereselens'kykh hovirok. *Komparatyvni doslidzhennia slov'ians'kykh mov i literatur: zbirnyk naukovykh prats' Kyiv. nats. un-tu im. Tarasa Shevchenka*, 21, 27-43.
- Honchar, N. M. (2014a). Interferentsiia u pys'movomu movlenni bessarabs'kykh bolhar (na materialy uchniv's'kykh pys'movykh tekstiv bolhars'koiu literaturnoiu movoiu). *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Ser.: Filolohiia*, 1107 (70), 37-41.
- Honchar, N. M. (2014b). Leksyka vesil'noho obriadu u bolhars'kykh hovirkakh ukrains'koho Podunav'ia. *Mova: nauko-vedyčnyj časopys z movoznavstva*, 20, 139-144.
- Honchar, N. M. (2014c). Leksyka rodylnoi obriadovosti u bolhars'kykh dialektakh Pivdnia Ukrainy. *Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnoho pedahohičnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka: zbirnyk naukovykh prats'. Serii: Filolohični nauky (movoznavstvo)*, 126, 535-540.
- Honchar, N. M. (2017). Aspekty vyvchennia bilinhvizmu v bolharomovnomu kontynuumi Podunav'ia. *Mova: nauko-vedyčnyj časopys z movoznavstva*, 64 (1), 103-106.
- Kisse, A. I. (2006). *Vozrozhdenie bolgar Ukrainy*. Odessa: Optimum.
- Kolesnik, V. A. (1998). Subetnicheskaia znakovost' govorov bolgarskoj diaspory iuga Ukrainy. *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 5, 66-69.
- Kolesnik, V. A. (2000). Gretsyzmy v bolgarskom govore p. Ol'shanka Kirovohradskoj oblasti. *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 7, 93-99.
- Kolesnik, V. A. (2006). Kum vuprosa za proizkhoda na Kulevchanskiia govor (Ukrajna). *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 21, 42-50.
- Kolesnyk, V. O. (2005). Hramatyčnyj status leksemy edin v bolgars'kij movi ta bolgars'kykh pereselens'kykh govirkakh. *Linhvistyka. Zbirnyk naukovykh prats' Luhans'koho natsional'noho pedahohičnoho universytetu*, 1(4), 66-74.
- Kolesnyk, V. O. (2005–2006). *Slovnyk leksyčnykh balkanizmiv, zafiksovanykh u bolhars'kykh pereselens'kykh hovirkakh*. Odes'ka bolharystyka, 3–4, 103–133.
- Kolesnyk, V. O. (2013). Do pytannia pro tradytsijnu klasyfikatsiiu bolhars'kykh hovirok v Ukraini. *Bulgarite v Severnoto Prichernomorie. Izsledvanya y materyaly*, 13, 401-420.
- Kolesnyk, V. O. (2014). Do pytannia pro zapozychennia z turets'koi movy v bolhars'kykh pereselens'kykh hovirkakh Pivdnia Ukrainy. *Odes'ka bolharystyka: naukovyj schorichnyk*, 11/12, 4-12.
- Kolesnyk, V. O. (2018a). Do pytannia pro genezu chyshyjs'kykh hovirok. *Slov'ians'kyj zbirnyk*, 22, 7-18.
- Kolesnyk, V. O. (2018b). Do pytannia pro karpato-balkans'ki skhodzhennia: nazvy odiahu. *Naukovyj visnyk Izmail's'koho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Serii "Filolohični nauky"*, 38, 7-14.

- Kolesnykov, A. (2018). Iz sposterezhen' nad zapozychenniamy v ukrains'kykh pivdenno-bessarabs'kykh hovirkakh. Lihvistychni studii. Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prats', 36, 116-120.
- Mitkov, V. (2012). Bolgary v Tavrii: 150 let istorii. Zaporozh'e: Inter-M.
- Parfionova, O. S. (1998). Sposoby vyrazheniia temporal'nykh i lokal'nykh znachenij v smeshannoji rechi (na materiale bolgarskoj rechi Ukrainy). Slov'ians'kyj zbirnyk, 5, 91-97.
- Pavlenko, V. V. (2003). Bolhary v Ukraini. Entsyklopediia istorii Ukrainy. Retrieved from http://www.history.org.ua/?termin=Bolhary_Ukraini
- Shabashov, A. V. (1999). Ojkonimiiia bolgarskikh punktov iuga Ukrainy. Odessaia, Kirovogradskaia, Nikolaevskaia oblasti. Bulgarska Besarabiia, 1, 58-132.
- Shvetsova, N. L. (2007). Otrazhenie mezh'iazykovogo i mezhdialektного vzaimodejstviia v prozvischakh zhytelej russkikh siol Odesskoj oblasti. Mova i kul'tura, 6 (94), 188-192.
- Stoianov, I. A. (2000). Za edno ustojchivo suchetanie v ezika na bulgarskite narodni pesni. Slov'ians'kyj zbirnyk, 7, 60-63.
- Stoianov, I. A., Stoianova, E. P., Dadiverin, I. H. (2002). Mova bolhar Ukrainy v ii usnij ta pysemnij formi. Odesa: Optimum.
- Stoianova, E. P. (2003). Sotsiofunktsional'na stratifikatsiia bolhars'koho idiomu v Ukraini. Movoznavstvo, 2-3, 119-126.
- Stoianova, E. P. (2005). Kyiv – kupil' bolhars'koi slavistyky. Kyivs'ka starovyna: Naukovyj istoryko-filolohichnyj zhurnal, 3, 58-68.
- Stoianova, E. P. (2008). Soniachne vesillia (do pytannia vital'nosti bolhars'koho ostrivnoho idiomu v Ukraini). Movoznavstvo, 2-3, 247-260.
- Stojkova, K. Kh. (1999). Problemy y postyzhenyia v obuchenieto po bulgarski ezik v Bolgradskiy rajon, Odeska oblast. Nasha shkola, 2-3, 230-232.
- Topalova, S. D. (2000). Za edna “zapadna” osobenost v chijshijskite govori v Besarabiia. Slov'ians'kyj zbirnyk, 7, 113-118.
- Topalova, S. D. (2002). Chyslivnyk u chyshyjs'kykh bolhars'kykh hovirkakh Ukrainy. Slov'ians'kyj zbirnyk, 9, 223-230.
- Zelenko, L. P. (1998). Bolhars'ko-skhidnoslov'ians'ka movna interferentsiia v toponimii Skhidnoi Odeschyny. Slov'ians'kyj zbirnyk, 5, 53-56.
- Zelenko, L. P. (1999). Vnesok bolharskoho etnosu u formuvanni toponimii Skhidnoi Odeschyny. Nasha shkola, 2-3, 149-151.

Дата надходження до редакції 23.07.2019 р.

Ухвалено до друку 21.11.2019 р.